

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 33

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

10 червня 2021 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2021

УДК 340 (063)
А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вип. 33 (м. Тернопіль, 10 червня 2021 р.). Тернопіль, 2021. 47 с.

У виданні вміщено тези та тексти доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з юридичних та історичних питань, що відбулася у м. Тернопіль 10 червня 2021 р. за сприяння Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті: www.lex-line.com.ua

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2021
© Автори статей 2021

**COORDINATION ACTS OF THE COLLECTIVE SECURITY TREATY
ORGANIZATION ON SECURITY IN CYBERSPACE**

Maksurov Alexey Anatolevich

*PhD in Law, Professor, Kiev National University named after Taras
Shevchenko*

Coordination acts on ensuring cybersecurity are increasingly becoming the subject of interregional agreements [1, p. 198]. One of these acts is the Protocol on cooperation of the member States of the Collective Security Treaty Organization on countering criminal activities in the information sphere, dated December 23, 2014 [2].

This protocol defines only some aspects of this kind of coordination interaction of its participants, and (as follows from the purposes of the document), mainly in the law enforcement and closely related sphere, although article 2 of the protocol states that it defines the procedure for interaction between the Parties to counter criminal activities in the information sphere (the fight against crime is only part of the activities in the field of law enforcement).

The Protocol describes information exchange quite clearly, but in some cases there are no clearly necessary elements of exchange (such as the creation of a single data bank on cybercrime, cybercrime and cybercriminals), in other cases there are clearly unnecessary information messages (for example, that one of the participating States has become a party to another international agreement in this area, which may well be tracked by other participants). Paragraph 3 of Article 5 of the protocol provides for the planning and implementation of coordinated measures and operations for the prevention, detection, suppression, disclosure and investigation of crimes in the field of information technology, but it is not specified exactly how the coordination should be carried out.

Other forms of cooperation have, rather, informational, educational and scientific significance, or are reduced to the execution by law enforcement agencies of individual instructions for the production of operational search measures sent by the competent subjects of other States.

On the basis of article 6 of the protocol, cooperation usually involves the prior application of a specialized competent authority of one State party to the same State authority of the other party to the protocol. The procedure for carrying out certain actions for the execution of the appeal is defined in articles 6-9 of the protocol. The reason for refusing to execute an appeal is only its contradiction to the national legal order.

Article 10 of the Protocol provides that the authorized competent authorities of the Parties shall take the necessary measures in accordance with national legislation to ensure the necessary level of confidentiality of information related to the execution of the request.

The information obtained under this protocol may not be used without the consent of the requested authorized competent authority for purposes other than those specified in the request and to which the requested authorized competent authority has given its consent.

Thus, we see that the provisions of this protocol are quite specific, comply with the norms of international law in the area under study, although not in all cases acceptable from the point of view of law-making techniques and the logic of building the document.

List of sources used:

1. Maksurov A. A. Coordination legal technologies in the countries of Europe. M., Infra-M, 2019. - 456 p.
2. Protocol on Cooperation of the Member States of the Collective Security Treaty Organization on Countering Criminal Activity in the Information Sphere of December 23, 2014 / / Bulletin of International Treaties. 2019. No. 9 (September); <https://docs.cntd.ru/document/561354812>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Луньова Катерина Сергіївна

студентка Одеського національного економічного університету

Становлення України як правової та соціальної держави та її орієнтири на європейські стандарти вимагає чіткого визначення та закріплення українською законодавчою базою соціально-економічних прав людини. Соціально орієнтована держава має створити умови які надають можливість забезпечити достатній рівень життя та вільний розвиток людини як у матеріальній так і у соціальній сфері. Тому актуальним постає питання визначення соціально-економічних прав людини та ролі держави у їх забезпеченні.

Значний вагомий доробок у вивчення проблеми соціально-економічних прав людини внесли Терещенко В.О., Верланов С.О., Бабкова Т.В., Хоббі Ю.С. та інші дослідники.

Права людини закріплено статтею 23 Конституції України (1996 р.), якою визначено: «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» [1]. В правовій науці існують різні підходи до визначення прав людини. Так дослідник Терещенко В. О. визначає: «взагалі права людини – це ціннісний орієнтир, що дозволяє застосовувати «людський вимір» не тільки до держави, права, закону, законності, правового порядку, але і до громадянського суспільства, оскільки ступінь зрілості і розвиненості останнього залежить значною мірою від стану справ із правами людини, від обсягу цих прав і їхньої реалізації...» [2].

Вітчизняні вчені, досліджуючи проблему прав людини звертаються до норм міжнародного права та їх реалізації в Україні. Верланов С. О. зазначає, що «після ратифікації Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), а 14 вересня 2006 року – Європейської соціальної хартії (переглянутої) (далі – ЄСХ) проблеми впровадження європейських стандартів соціально-економічних прав, звітування про дотримання та виконання приписів ЄСХ

перед відповідними контрольними інстанціями Ради Європи (далі – РЄ) (насамперед перед Європейським комітетом з соціальних прав (далі – Комітет)) набули для вітчизняної юриспруденції безпосередньо практичного значення» [3].

У загальному спектрі прав і свобод людини, на наш погляд, на особливу увагу заслуговують соціально-економічні права. За визначенням дослідника Верланова С. О., економічні права – це можливості реалізовувати свої здібності, здобувати засоби для існування, беручи безпосередню участь у виробництві або в організації виробництва матеріальних та інших благ, а права соціальні – це можливості людини отримувати засоби для існування із соціальних джерел через соціальне утриманство (аліментування) [3]. Отже ми вважаємо, що логічно розглядати окреслену проблему в контексті соціально-економічних прав, оскільки вони поширюються на сферу життєдіяльності людини, а держава має забезпечити здійснення людиною цих прав.

Обов'язок держави у соціально-економічному розвитку свого народу закріплено у Хартії економічних прав та обов'язків держав (1974 р.). У статті 7 означеного документу визначено: «каждое государство имеет право и несет ответственность за выбор целей и средств развития, полную мобилизацию и использование своих ресурсов, осуществление прогрессивных экономических и социальных реформ, а также обеспечение полного участия своего народа в процессе и выгодах развития. Все государства обязаны, индивидуально и совместно, сотрудничать, с тем чтобы устранять препятствия, которые мешают такой мобилизации и использованию» [4].

В Україні соціально-економічні права людини і громадянина закріплені в Конституції України (1996 р.). У відповідності до положень Основного закону (ст. 21) визначено, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [1]. Соціально-економічні права і свободи, зафіксовані в Конституції, мають гарантувати стандарти прав людини у соціальній сфері, із забезпеченням належних соціальних умов життя, а також її можливості у сфері виробництва, розподілу, обміну і використання матеріальних благ.

Конституцією України зафіксовано наступні соціально-економічні права:

- право на соціальний захист (ст. 46);
- право на житло (ст.47);
- право на достатній життєвий рівень (ст.48);
- право на охорону здоров'я (ст.49);
- право на користування природними та іншими об'єктами суспільної власності (ст. 13);
- право на приватну власність (ст.41);
- право на підприємницьку діяльність (ст.42);
- право на працю (с.43);
- право на страйк з приводу соціальних та економічних питань (с.44);
- право на відпочинок (45) [1].

Законодавчо закріплюючи вище названі права і свободи людини держава бере на себе гарантії їх реалізації у відповідності до міжнародних зобов'язань, що не завжди виконується в Україні. Так, дослідниця Хоббі Ю.С. фіксує: «...про негаразди в сфері забезпечення соціально-економічних прав людини свідчать: низький рівень життя населення в цілому; надмірне майнове та соціальне розшарування; розповсюдженість бідності серед працюючого населення; висока питома вага людей, що вважають себе бідними» [5]. Основні соціальні стандарти та нормативи, такі як: прожитковий мінімум, заробітна плата та мінімальна пенсія не завжди відповідають європейським стандартам. За даними Програми розвитку ООН, за станом на березень 2017 р. 60 % українців перебувають за межею бідності, тобто можна говорити про масову бідність, адже вона стосується цілих прошарків і груп населення.

Однією з гострим проблем в Україні залишається дотримання гарантій щодо забезпечення населення власним житлом. Особливо актуальною ця проблема є для молоді, оскільки, низька заробітна плата молодих фахівців не дає можливості заощаджувати гроші для придбання власного житла, а довгострокові пільгові кредити не завжди є доступними. Житлова проблема в Україні погіршилася з початком військових дій (2014 р.), оскільки кількість переселенців, які потребують забезпечення елементарних житлових умов, складає вже більше 1,4 млн. осіб, до яких слід додати 124 тис. учасників бойових дій [6]. Держава не має можливості надавати житло громадянам на безоплатній основі, тому більшість переселенців змушені вирішувати житлове питання самостійно. При цьому виникають такі проблеми: більшість переселених громадян не

може дозволити собі оренду житла приватної форми власності через досить високу орендну плату.

Право громадян на працю визначається статтею 43 Конституції України в якій зафіксовано: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [1]. Практична реалізація цих гарантій регламентується Законом «Про зайнятість населення» від 4 липня 2013 року, в якому визначено що «закон визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття» [7].

Але, як свідчить сучасна практика, держава не може в повному обсязі забезпечити ці гарантії своїм громадянам. Особливо проблема зайнятості населення в Україні значно погіршилася під час пандемії. Такі висновки зафіксовано у щорічному звіті Центру Разумкова «Україна 2020-2021: невинуваті очікування, неочікувані виклики». У звіті наведено наступну статистику: «коронакриза посилила проблему зайнятості. Рівень безробіття зріс з 8,5% до 9,9%. Чисельність безробітного населення становила 1,6 млн. осіб. Зокрема, 17% робочої сили на піку карантину перебували у стані прихованого безробіття – зайнятість цих людей була зменшена або вони перебували в неоплачуваній відпустці» [8]. Реальні доходи громадян за підсумками I півріччя 2020 року скоротилися на 7,3% порівняно з аналогічним періодом 2019 року [8].

«Чисельність безробітного населення становила 1,6 млн. осіб. Зокрема, 17% робочої сили під час піку карантину перебували у стані прихованого безробіття. Також карантин вихідного дня, який діяв в Україні в листопаді, спровокував другий пік зростання безробіття – було зареєстровано 361 тис. безробітних, а станом на початок грудня 2020 року – 420 тисяч» - зафіксовано у звіті [8].

Не на належному рівні, на наш погляд, вирішується державою і проблема працевлаштування серед молоді. В умовах ринкової економіки

молодь залишається найбільш уразливою на сучасному ринку праці. Роботодавці неохоче надають робочі місця фахівцям без досвіду роботи, що ускладнює проблему працевлаштування. За таких умов, держава, в рамках молодіжної політики має забезпечити належний захист та створити додаткові заходи для підтримки молоді, адже проблема безробіття є не лише економічною проблемою, а й соціальною і психологічною.

Таким чином, визнаючи норми міжнародного права та гарантуючи захист соціально-економічних прав і свобод людини і громадянина, Україна, як соціально-правова держава зобов'язана створювати умови для реалізації вищезначених прав та свобод, забезпечувати основні соціальні стандарти та гарантії шляхом прогресивних соціально-економічних реформ та вдосконаленням законодавчої бази.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Терещенко В.О. Соціально-економічні права людини у сфері праці як один з основних напрямків судового захисту загальних прав людини та громадянина / В. О. Терещенко // file:///C:/Users/ASUS_Note/Downloads/FP_index.htm_2011_1_164.pdf
3. Верланов С.О. Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження) / С. О. Верланов. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук – Львів, 2008. – 18 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2008/08vsoztd.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
4. Хартия экономических прав и обязанностей государств // Режим доступа: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_077#Text
5. Хоббі Ю.С. Соціально-економічні права людини у контексті проведення конституційних перетворень в Україні / Ю.С. Хоббі // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2015. – Вип. 2(1). – С. 99-103. – Режим доступу:

[Електронний ресурс] // Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2(1)_25).

6. Соціально-економічні права // <https://helsinki.org.ua/sotsialno-ekonomichni-prava-1/>

7. Закон України «Про зайнятість населення» // https://ips.ligazakon.net/document/view/t125067?an=1&ed=2014_04_17

8. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210897-v-ukraini-riven-bezrobitta-zris-majze-do-10-centr-razumkova.html>

Науковий керівник: Шелудько Сергій Андрійович, кандидат економічних наук, доцент, Одеський національний економічний університет

ПРАВИЛА ОБРАННЯ ПРИСЯЖНИХ У СУДІ США

Сергійчук Каріна Михайлівна

курсант II курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Безсмертна Наталія Вікторівна

викладач кафедри українознавства та іноземних мов, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Варто сказати, що суд присяжних – інститут судової системи, що складається з колегії присяжних засідателів, відібраних за методикою випадкової вибірки тільки для даної справи і вирішують питання факту, і одного професійного судді, який вирішує питання права. Суд присяжних розглядає кримінальні справи за звинуваченнями, як правило, в тяжких злочинах в першій інстанції. У деяких країнах, включаючи Росію, суд присяжних можливий тільки в кримінальному судочинстві. У більшості штатів США (за винятком Орегона і Луїзіани) і в деяких країнах присяжні можуть приймати рішення тільки одногосно. В інших же - простим або кваліфікованою більшістю.

На сайті судів США опубліковані критерії, за якими відбирають присяжних до федерального суду: бути громадянином США; жити в

межах території, що відноситься до юрисдикції даного суду; володіти англійською мовою; не мати судимість за кримінальний злочин.

Однак спочатку в базу присяжних потрапляють практично всі жителі США, які знаходяться в країні легально. Особиста інформація про громадянина передається в суд присяжних автоматично, коли ви отримуєте номер соціального страхування, ІД, водійські права або соціальну допомогу від держави. Інформацію про співробітників суд може взяти і у роботодавця. Потім шляхом лотереї вибираються претенденти.

Кожний окружний суд випадковим чином вибирає імена громадян із списків зареєстрованих виборців та людей з водійськими посвідченнями, які проживають у цьому окрузі. До потенційних присяжних засідателів направляється форма для їх попередньої оцінки, де необхідно відповісти на питання про громадянство, інвалідність, здатність розуміти англійську мову, і чи є у них будь-які інші умови, що не дозволяють їм бути присяжним засідателем. Якщо вони вважаються кваліфікованими, то видається наказ про їх зарахування до списків присяжних. Потім збирають всіх присяжних і по черзі з кожним ведеться розмова. Представник суду по черзі викликає кожного на приватну бесіду. Починалася розмова з проголошення клятви. Потім ставлять кілька запитань про роботу і найголовніше - уточнюють, чи немає причин відмовитися від участі в процесі. Після таких приватних розмов деякі присяжні покидають приміщення у якому зібрані всі присяжні. Всі інші хто пройшов розмову і виконав вказівки – стають присяжними.

Суди присяжних у США розрізняють за трьома видами судів присяжних: велике журі (у кримінальних справах), мале журі (у кримінальних справах) та суди присяжних у цивільних справах.

Ніякої особливої системи охорони присяжних, наприклад аналогічної тій, що існує для захисту свідків, не передбачено. Вважається, що звичайних заходів безпеки (заборона на фотозйомку присяжних, на публікацію їхніх імен і адрес, дотримання таємниці нарадчої кімнати) цілком достатньо. Однак в разі необхідності суд може оголосити "секвестр присяжних" - особливе рішення, що передбачає повну ізоляцію присяжних або на весь термін судового процесу, або на час винесення вироку. Тоді присяжних селять в спеціально знятих для цього готельних номерах, і будь-які зносини з зовнішнім світом вони здійснюють тільки через судових приставів.

У США при розгляді цивільних позовів присяжні не тільки визначають винність, а й призначають покарання (визначають розмір збитку, штрафи, компенсації). Що стосується кримінальних справ, то тут все залежить від законодавства штату. У більшості штатів присяжні обмежуються винесенням вердикту про винуватість чи невинуватість, а вирок виносить суддя – професійний юрист.

СЕМАНТИКА КАТЕГОРІЇ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВО НА ЖИТЛО»

Федорчук Іван Ігорович

начальник юридичного управління Департаменту будівництва та житлового забезпечення виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)

Якісне дослідження будь-якої проблематики потребує чітко окресленого понятійно-категорійного апарату, його глибокого розуміння, що, своєю чергою, є неодмінною передумовою вмілого оперування термінологією у процесі аргументування своєї позиції щодо предмету дослідження. Оскільки предметом нашого наукового інтересу виступає *організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло* (далі – ОПМРКПЖ), вважаємо за необхідне якомога чіткіше визначити сутність цього поняття як базового та основоположного із подальшим формуванням авторської дефініції досліджуваної категорії.

Фрагментуємо аналізоване нами поняття та наведемо визначення окремих його складових. Перш за все, дамо визначення поняття «механізм»: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) метод, спосіб; 4) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне тощо явище [1, с. 665]. Поєднавши друге із наведених значення слова «механізм» із академічним розумінням поняття «реалізація» (процес здійснення наміченого плану, програми, проекту [2, с. 655]) та взявши до уваги, що словосполучення «реалізація права» розуміється вченими як втілення норм права у практичні дії суб'єктів правовідносин (органів державної влади, органів

місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, громадян та ін.) [3, с. 13], сформулюємо авторське визначення категорії «механізм реалізації права». Під *механізмом реалізації права* у найбільш загальному вигляді пропонуємо розуміти *систему взаємопов'язаних елементів, призначених для здійснення процесу перетворення норм права у практичні правомірні активності суб'єктів права*.

Які саме елементи стануть складовими механізму реалізації права, залежить від виду самого механізму. Видова множина механізмів може варіюватися, фактично, до нескінченності, оскільки існує велика кількість сфер суспільно-правових відносин, у котрих те чи інше право реалізується його суб'єктами. Однак, «канонічний» перелік механізмів охоплює п'ять основних позицій: економічний, правовий, організаційний, політичний, мотиваційний механізми. Ми ж, з огляду на предмет нашого дослідження, зупинимось на організаційно-правовому механізмі реалізації права. Даний механізм має дуалістичну природу – він є системою двох підсистем: організаційного та правового механізмів.

Першовитоками організаційного механізму вважають організаційні функції, реалізація котрих повинна привести до формування керівних та керованих структур і встановлення взаємозв'язку між ними [4, с. 258], [5]. Тобто, елементами організаційного механізму реалізації права є керівна та керована структури, котрі на практиці є нічим іншим, як відповідними державними / самоврядними / громадськими інституціями, чия діяльність спрямовується на забезпечення реалізації відповідного права. Між цими інституціями неодмінно повинен виникати зв'язок прямого та зворотного типу, що не йде у розріз ані із нашою візією механізму як системи (система обов'язково передбачає наявність взаємозв'язку між її елементами), ані із думкою щодо першовитоків організаційного механізму, наведеною вище.

Таким чином, можемо запропонувати таке визначення категорії «*організаційний механізм реалізації права*», як *система органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права у практичні правомірні активності суб'єктів права*.

Аналіз масиву юридичних та управлінських наукових напрацювань продемонстрував фактичну відсутність узагальненого розуміння категорії «правовий механізм». Окремі спроби дефініціювати дану категорію

зводяться до її трактування як системи (певної конструкції) правових (юридичних) засобів, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється та забезпечується правопорядок (досягається юридична ціль) [6], [7, с. 13]. Із нашої точки зору, правовими (юридичними) засобами є сукупність нормативно-правових актів різного рівня: законів, підзаконних та локальних нормативно-правових актів, спрямованих на задоволення інтересів суб'єктів права, а, фактично, на реалізацію певного конкретного права.

Відштовхуючись від щойно зазначених позицій, дозволимо собі розкрити зміст категорії «правовий механізм реалізації права». На нашу думку, *під правовим механізмом реалізації права потрібно розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, спрямованих на урегулювання практичних активностей суб'єктів права у відповідній сфері суспільно-правових відносин.*

Відтак, *організаційно-правовий механізм реалізації права розуміємо як систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, спрямованих на урегулювання відповідної сфери суспільно-правових відносин, та органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права, закріплених у названих нормативно-правових актах, у практичні правомірні активності суб'єктів права у цій сфері суспільно-правових відносин.*

Із врахуванням того, що конституційне право на житло є природним, суб'єктивним, невідчужуваним, гарантованим державою правом фізичної особи на набуття та правомірне користування житлом на тих чи інших підставах, а також зважаючи на сформульовані попередньо визначення таких понять і категорій, як «механізм», «механізм реалізації права», «організаційно-правовий механізм реалізації права», дозволимо собі запропонувати під *ОПМРКПЖ* розуміти *систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що корелюються із положеннями Конституції України щодо права на житло, і спрямовані на урегулювання сфери суспільно-правових житлових відносин, та органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права, закріплених у названих нормативно-правових актах, у*

практичні правомірні активності суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин.

Таким чином, у підсумку можемо зазначити, що за допомогою методів лексико-семантичного аналізу, фрагментації та дефрагментації лексичних одиниць, а також компілятивного методу нам вдалося окреслити семантику категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» та представити її авторське визначення.

Література:

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і доп.) (2005). Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1728.
2. Словник іншомовних слів (1974). За ред. О.С. Мельничука. К., 865.
3. Боняк, В., Коломоєць, Ю. (2016). Механізм реалізації конституційного права працівників на страйк в Україні. *Visegrad journal on human rights*, 2, 12-19.
4. Савіцька, В.В. (2014). Елементи організаційно-правового механізму управління в сфері селекційних досягнень у рослинництві в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*, 197, 2, 256-261.
5. Дроздова, Н. (2012). Організаційно-правовий механізм управління системою державних закупівель на конкурсних засадах: теоретико-методологічний аспект. Retrieved from: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_319_98759109.pdf.
6. Скакун, О.Ф. (2001). *Теорія держави і права : підручник : пер. з рос. / О. Ф. Скакун. Х. : Консум, 656.*
7. Тарахонич, Т.І. (2010). Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*, 50, 12-18.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

**ПРОБЛЕМА СПРЯМОВАНOSTІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У
ВИЗНАЧЕННІ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ НАУКОВОЇ,
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УКРАЇНІ**

Георгієвський Юрій Валентинович

доктор юридичних наук, доцент, завідувач наукового відділу правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

26.05.2021 р. МОН України оприлюднило оголошення про початок громадського обговорення законопроекту «Про основні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні». Цей законопроект передбачає запровадження нового визначення та системи пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності через їх трансформацію шляхом об'єднання пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Також передбачено визнання такими, що втратили чинність, законодавчих актів – Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», та внесення змін до низки законів в сфері науки, техніки та інноваційної діяльності з метою приведення їх у відповідність до положень цього законопроекту [1].

Потреба у законопроектній роботі в цьому напрямку набула характеру невідкладної. Зокрема, не усунутою залишається законодавча прогалина у визначенні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на період до 2030 року, як того вимагають чинні редакції ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [2] та ст. 4 Закону України

«Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3] відповідно.

Отже, забезпечення безперервного законодавчого регулювання пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є вкрай актуальним, а ініціатива МОН України з розроблення та громадського обговорення законопроекту, спрямованого на усунення зазначення цієї прогалини – такою, що заслуговує на увагу. При цьому, аналіз законопроекту дозволяє висловити деякі зауваження до його змісту, врахування яких дозволить пришвидшити процедуру прийняття завдяки приведенню його у відповідність до чинного законодавства України.

Так, в статті 2 Розділу I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ розробники законопроекту пропонують надати визначення «пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності», як науково, економічно та соціально обґрунтованих тематичних напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок, яким надається пріоритетна державна підтримка з метою формування ефективного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, сталого розвитку та національної безпеки держави, підвищення якості життя населення та інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір.

На нашу думку, наведена дефініція фактично узагальнює визначення довгострокових (понад 10 років) та середньострокових (понад 5 років) пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, які наводяться в ст. 2 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», та є похідною від цих визначень [2]. Нам видається, що в запропонованій дефініції пріоритетних напрямів не враховано чинне визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, яке встановлено в ст. 2 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» [3], в тому числі, щодо їх спрямованості на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень. Таке додаткове

уточнення цілей об'єднаних пріоритетних напрямів було би доцільним, а відсутність такої спрямованості в запропонованому визначенні є його недоліком.

З нових ознак в запропонованій дефініції варто звернути увагу на мету пріоритетної державної підтримки, а саме на інтеграцію вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір, що потребує додаткового уточнення під час розгляду зазначеного законопроекту.

Як бачимо, розробники законопроекту запроваджують зміну спрямованості фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок із «забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави» на «інтеграцію таких наукових досліджень та науково-технічних розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір». Таке акцентування спрямованості пріоритетної державної підтримки на інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір не повною мірою відповідає чинному законодавству про наукову та науково-технічну діяльність, адже відповідно до ст. 45 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» є лише однією з основних цілей державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності [4]. Ігнорування всіх інших визначених в цій статті цілей державної політики в цій сфері, в тому числі, примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень (п. 3 ч. 1 ст. 45), зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень (п. 5 ч. 1 ст. 45), забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості (п. 7 ч. 1 ст. 45), засвідчує вибірковість і необґрунтоване звуження пріоритетних напрямів та в перспективі може призвести до недосягнення зазначених цілей.

Також ця зміна акцентів, на наше переконання, не повною мірою відповідає принципам державної інноваційної політики, основним принципам державного управління та регулювання у сфері наукової і

науково-технічної діяльності, фундаментальним національним інтересам України як складника її національної безпеки. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» принципом державної інноваційної політики є створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу [5]. Як бачимо, визначення інтеграції наукових досліджень та науково-технічних розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір як кінцевої мети наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності навпаки створює ризик втрати вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу через трудову міграцію закордон наукових кадрів.

Також принципом державної інноваційної політики, встановленим в цій статті, є здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок. Отже, цей принцип нормативно сконструйований так, що кінцевим завданням має бути забезпечення результату інноваційної діяльності, а наголос на інтеграції наукових досліджень та науково-технічних розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір без додаткової конкретизації ставить під сумнів можливість забезпечення такого результату.

З іншого боку, згідно зі ст. 46 Закону «Про наукову та науково-технічну діяльність» в переліку принципів державного управління та регулювання у сфері наукової та науково-технічної діяльності наводиться відкритість для міжнародного науково-технічного співробітництва та забезпечення інтеграції української науки у світовий науковий та Європейський дослідницький простір, при визначенні якого акцентується на необхідності забезпечення захисту інтересів національної безпеки [4]. В свою чергу, в ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» при визначенні фундаментальних національних інтересів України її інтеграцію в світовий науковий та європейський дослідницький простір в якості фундаментального національного інтересу не виокремлено [6]. Дана норма встановлює в якості фундаментального національного інтересу інтеграцію нашої держави до політичного, економічного, безпекового, правового простору. Зважаючи на прагнення до розвитку рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами та набуття

членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, фундаментальні і прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки мають забезпечувати таку інтеграцію, бути її засобами та інструментами, а ніяк не окремою метою.

Підсумовуючи, зазначимо, що запропоноване визначення пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності потребує уточнення, врахування чинних визначень пріоритетних напрямів та приведення у відповідність до положень чинного законодавства, зокрема, до приписів ст. 45, 46 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність», ст. 2 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» та ст. 3 Закону України «Про національну безпеку». Вважаємо доцільним відображення в законопроекті спрямованості державної підтримки цих напрямів на збереження та ефективне використання вітчизняних науково-технічних досягнень та інноваційного потенціалу, створення для підвищення якості життя населення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг, примноження національного багатства та збільшення експортного потенціалу держави, забезпечення її сталого розвитку та національної безпеки, а також на реалізацію фундаментальних національних інтересів України при інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та європейський дослідницький простір.

Література:

1. Оголошення МОН України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mehanizm-formuvannya-ta-realizaciyi-prioritetnih-napryamiv-naukovoyi-naukovo-tehnicnoyi-ta-innovacijnoyi-diyalnosti-v-ukrayini-gromadske-obgovorennya/>.
2. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 липня 2001 року № 2623-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. ст.253.
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 8 вересня 2011 року № 3715-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 19-20. ст.166.

4. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 3. ст.25.
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. ст.266.
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. ст.241.

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

КЛІМАТИЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ НАБЛИЖЕННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Мачуський Володимир Володимирович

старший викладач кафедри іноземних мов юридичного інституту,

Державний вищий навчальний заклад Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Зміна клімату та деградація навколишнього середовища є екзистенціальною загрозою для Європи та світу. Для подолання кліматичних викликів Європейський Союз впроваджує нову стратегію зростання, засновану на перетворенні екологічних і кліматичних викликів на нові можливості розбудови сучасної, стійкої, ефективної та конкурентоспроможної економіки.

Європейське законодавство про клімат, [1] як один із ключових елементів Європейської Зеленої Угоди, [2] закріплює зобов'язання ЄС досягти кліматичної нейтральності до 2050 року та проміжну мету зменшення чистого викиду парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року.

Відповідно до чинного законодавства держави-члени ЄС мають обов'язкові річні цілі викидів парникових газів на 2021-2030 роки для тих галузей економіки, які не виходять за рамки Системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS). На ці сектори, включаючи транспорт, будівництво, сільське господарство, промисловість, що не підпадає під дію ETS, та відходи припадає майже 60% загальних внутрішніх викидів в ЄС.

Кліматичне законодавство ЄС передбачає також залучення політичних, економічних та соціальних секторів суспільства для досягнення поставленої мети.

Законодавство ЄС про клімат включає, зокрема, заходи для відстеження прогресу та відповідно коригування спільних дій на основі існуючих систем, таких як процес управління національними енергетичними та кліматичними планами держав-членів, регулярні звіти

Європейського агентства з навколишнього середовища та останні наукові дані про зміни клімату та їх наслідки.

Так, Регламент (ЄС) Європейського Парламенту і Ради від 11 грудня 2018 року «Про управління Енергетичним Союзом та кліматичні дії» [3] встановлює необхідну законодавчу основу для надійного, всеохоплюючого, економічно ефективного, прозорого та передбачуваного управління Енергетичним Союзом та кліматичними діями (механізм управління), що забезпечує досягнення до 2030 року цілей Енергетичного Союзу відповідно до Паризької угоди 2015 року про зміну клімату [4].

Крім того, важливу роль відіграють інтегровані національні енергетичні та кліматичні плани країн ЄС [5] у досягненні цілей на 2030 рік та сприянні відновленню та стійкості європейської економіки.

27 планів дають огляд того, як держави-члени ЄС наближаються до першої фази свого переходу до кліматичної нейтральності та куди вони хочуть піти у період 2021–2030 рр. за п'ятьма напрямками: декарбонізація, енергоефективність, енергетична безпека, внутрішній енергетичний ринок, дослідження та інновації та конкурентоспроможність.

Кліматичне законодавство ЄС передбачає наступні необхідні кроки до 2050 року:

1. До 2030 року зменшення викидів парникових газів щонайменше на 55% порівняно з рівнями 1990 року.
2. Прийняття загальноєвропейську траєкторію скорочення викидів парникових газів на 2030-2050 роки для вимірювання прогресу та надання передбачуваності для державних органів влади, бізнесу та громадян.
3. До вересня 2023 року та кожні п'ять років після цього Комісія оцінить відповідність заходів ЄС та національних заходів цілям щодо кліматичної нейтральності та траєкторії 2030-2050 років.
4. Комісія буде уповноважена видавати рекомендації державам-членам, чий дії не узгоджуються з ціллю кліматичної нейтральності, і держави-члени будуть зобов'язані належним чином враховувати ці рекомендації або надавати свої аргументи, якщо вони цього не зроблять.

5. Держави-члени також повинні будуть розробити та впровадити стратегії адаптації для посилення стійкості та зменшення вразливості до наслідків кліматичних змін.

Прогрес буде перевірятися кожні п'ять років відповідно до загальносвітових підсумків підсумків згідно Паризької угоди.

Разом з тим, в Україні також має місце поглиблення екологічної кризи і загострення соціально-економічної ситуації в суспільстві, що обумовлює необхідність реформування і розвитку з урахуванням вітчизняного та світового досвіду всієї правової та економічної системи, що регулює використання природних ресурсів у цілому [6] та управління кліматичними ресурсами зокрема.

При цьому, в Україні відсутній закон «Про клімат та кліматичні ресурси», а основні положення щодо регулювання відносин у галузі клімату і кліматичних ресурсів, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів встановлюються Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. [7] та Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 [8].

Водночас, забезпечення досягнення поступової сумісності існуючого і майбутнього українського законодавства з правовою системою Європейського Союзу (*Acquis communautaire*), в тому числі і у сфері кліматичних ресурсів, є обов'язком України відповідно до Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС (Додаток XVII “Нормативно-правове наближення”) [9].

В свою чергу, відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року [10] виконання нових завдань, спричинених ратифікацією Україною Паризької угоди та подальшою імплементацією її положень, Україна потребує формування цілісної і послідовної державної політики у сфері зміни клімату відповідно до політики міжнародних організацій з урахуванням провідних світових технологій і практики, а також особливостей національних умов, можливостей, потреб і пріоритетів.

Разом з тим, Україна, як сторона Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї повинна забезпечити виконання

зобов'язань за цими міжнародними угодами, проте державна політика у сфері зміни клімату має фрагментарний характер і розглядається як складова виключно екологічної політики.

Таким чином, відсутність системного підходу в Україні до проблеми зміни клімату у контексті розбудови кліматичного законодавства в цілому унеможлиблює прийняття управлінських рішень щодо забезпечення запобігання зміні клімату та адаптації до неї в масштабах усієї економіки країни та об'єктивно потребує удосконалення правового регулювання відносин у сфері кліматичних ресурсів з урахуванням досвіду кліматичного законодавства Європейського Союзу.

Література:

1. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL: establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1588581905912&uri=CELEX:52020PC0080>.
2. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS: The European Green Deal. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>.
3. REGULATION (EU) 2018/1999 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ:L:2018:328:TOC&uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0001.01.ENG.
4. Парижська Угода. Url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text.
5. An EU-wide assessment of National Energy and Climate Plans. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1600339518571&uri=COM%3A2020%3A564%3AFIN>.
6. Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>.
7. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

8. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародна угода від 27 червня 2014. Офіційний вісник України. 2014. №75. Ст. 2125
10. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249573705>

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЦИЦЕРОНА

Венгер Тетяна Сергіївна

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Історична, філософська, політична й правова спадщина античності віками привертає увагу громадськості та науковців, адже сучасна західна цивілізація фактично базується на здобутках греко-римської культури. Античність - це епоха, що подарувала унікальних особистостей, які змінили хід історії, значно вплинувши на розвиток культури. До таких особистостей, беззаперечно, належить Марк Туллій Цицерон.

Цицерон – видатний римський оратор, філософ, політичний діяч, соціальний мислитель, блискучий адвокат, теоретик і практик права, один із найвидатніших риторів античності, теоретик красномовства, зокрема юридичного ораторського мистецтва, за визнанням учених, своєрідний символ його досконалості, яка характеризується не лише витонченістю форми, а й глибиною змістового наповнення й переконливістю аргументації. Уже понад дві тисячі років літературна спадщина Цицерона привертає увагу представників різних галузей гуманітаристики [5, с. 148].

Життю та творчості Цицерона присвячено велику кількість досліджень серед яких праці Плутарха, Ж. Карпокіна, К. Бюхнера, Г. Фріша, М. Гаспарова, М. Гельцера, В. Миронова, С. Утченка, В. Боруховича, П. Грималія, Г. Підлісної, М. Лентано, А. Брагіної, та інших вітчизняних й зарубіжних науковців.

З мети статті, а саме дослідження ораторського мистецтва Марка Туллія Цицерона, впливають такі завдання: визначити особливості красномовства Цицерона, проаналізувати його внесок в розвиток ораторського мистецтва, розглянути творчу спадщину оратора, зокрема окремих його судових промов, з'ясувати особливості риторичної аргументації, яку він застосовував з метою доказування й переконування опонентів у судових засіданнях.

Життєвість і непересічна актуальність спадщини Цицерона, одним із провідних гасел якого було: «*Salus populi suprema lex esto*» («Нехай благо

народу буде вищим законом»), полягає у тому, що він широко використовував найрізноманітніші прийоми аргументації, які сам теоретично обґрунтував і пропонував застосовувати ораторам. Поєднуючи теоретичну діяльність із повсякденною практикою, Цицерон демонстрував зразки високої майстерності в красномовстві і як новатор, і як просвітитель, і як популяризатор творчості античних мислителів, з доробком яких був чудово обізнаним. Певною мірою творчо осмисливши і відповідно до нових суспільно-політичних умов інтерпретувавши основні посили цього доробку, він став засновником нового стилю в ораторському мистецтві, істотно розширивши і збагативши його аргументативну базу [5, с. 148].

Цицерон загально визнаний одним із найвидатніших ораторів всіх часів, адже він володів надзвичайно широкою теоретичною базою. Завдяки своїм філософським знанням він описував по-новому старі, буденні речі. Саме цей чинник найбільше захоплював людей, адже мислення Цицерона було унікальним, кардинально відрізнялося від думок його сучасників та наступників. До того ж, він майстерно володів риторичними навичками, вмів складати свою промову так, що у ній одночасно поєднувалась чіткість, впевненість і гнучкість.

Ще однією особливістю промов Цицерона було те, що він міг вправно маніпулювати людськими емоціями. Враховуючи те, що емоції й почуття підсилюють ефективність будь-якої промови, то таке вміння Цицерона було безцінним. Оратор міг спровокувати у слухачів співчуття та сльози на очах, наголошуючи на трагічності ситуації. Подібне відбувалося і з позитивними емоціями, адже Цицерон чітко усвідомлював, що відчуває слухач в кожній ситуації.

Цицерон був успішним як судовим, так і політичним оратором. Щоб майстерно переконувати слухачів в правдивості суті справи, Цицерон створив власний ораторський стиль, який навіки став взірцем красномовства, поєднавши в своєму стилі простоту, безпосередність і пишність, інтелект і почуття, логіку й екстаз [4, с. 13].

Свої промови від поділяв на три частини, а саме на вступ, основну частину і завершальну частину. Варто зазначити, що вступ та остання частини вирізнялися певною емоційністю, адже в першій потрібно було завоювати увагу аудиторії, викликати у неї певні почуття та думки, а в останній варто було ненав'язливо «підказати» слухачам, яке рішення вони

мають прийняти. В основній частині оратор обов'язково наводив чіткі аргументи та грамотно озвучував важливу інформацію, адже саме ця частина мала переконувати слухачів в правдивості його промови.

Варто також додати, що у своїх промовах Цицерон активно користувався таким способом запам'ятовування, як мнемотехнічний, в основі якого лежить переведення матеріалу в іншу знакову систему, в інші образи, які людині легше зберегти в пам'яті. Цей метод також відомий як «римська кімната» [4, с. 31].

Літературний спадок Цицерона є справді великим і вкрай цінним. Його найвідомішими риторичними трактатами, що вважаються найкращими працями з риторики навіть сьогодні, є такі: «Про оратора», «Брут, або Коротка історія римської риторики», «Оратор», «Про добір аргументів», «Про найкращого оратора», «Теми», «Про риторику». В цих працях, він детально описує суть ораторського мистецтва, розглядає різні риторичні стилі, засоби, та власне побудову промови, дає корисні поради майбутнім ораторам.

Цицерон описав ідеального ритора, як фахівця не тільки у сфері красномовства, але й такого, що добре володіє знаннями з філософії, історії, літератури та правознавства. Вважав, що оратор мусить мати любов до справи, вивчати правила ораторського мистецтва та володіти всіма стилями красномовства, а саме: високим (епідектичне красномовство), низьким (здатним добре переконувати) й середнім (найбільш придатним для судових промов), а також має бути добрим практиком. Так Цицерон визначив необхідні риси для успішного красномовства : а) природне обдарування, б) навички, в) знання [4, с. 13]. А власне красномовство, на думку Цицерона, повинне «довести, насолодити, схвилювати».

Незважаючи на цінну спадщину у сфері теорії з ораторського мистецтва, Цицерон також залишив значну практичну спадщину. Сьогодні відомо більше 58 промов, серед яких «На захист Квінкція», «На захист поета Архія», «На захист Секста Росція», «Проти Катіліни». В усіх промовах Цицерона простежується чітка структурованість тексту, зрозумілість викладеного матеріалу, аргументованість, обізнаність у темі, пишність стилю.

Отже, Цицерон – могутній оратор, що дав значний поштовх розвитку мистецтву красномовства, створив риторичні прийоми, якими оратори

захоплюються й користуються і сьогодні. Він був переконаний, що недостатньо лише вміти гарно говорити, а необхідно володіти знаннями в галузях політики, права, військової справи, історії, філософії, літератури. Особливість вчення Цицерона полягає у тому, що він створив власний напрям, в якому блискуче поєднав риси аттичного та азіанського напрямку промов.

Література:

1. Блоха Я. Є. Категорія «справедливість» у політичній філософії Марка Тулія Цицерона. *Філософські обрії*. 2017. № 37. С. 24-30.
2. Бондар Ю. Марк Туллій Цицерон як публікатор-видавець. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 5. С. 9-13.
3. Продан Т. Проблема гідності в морально-естетичних поглядах Цицерона. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2015. № 754-755. С. 154-157.
4. Ухач В. З. *Судова риторика (опорні конспекти лекцій). Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл.* Тернопіль: Вектор, 2011. С. 114.
5. Чорнобай О. Феномен Цицерона: теорія і практика риторичної аргументації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 147-154.

ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917 – 1921 РР.)

Камуля Артем Богданович

*студент 2 курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету*

Поняття власності існувало протягом всієї історії людського суспільства, незалежно від ступеню розподілу праці: первіснообщинного, соціалістичного чи капіталістичного, воно проявлялося в тій чи іншій формі відповідно до розвитку суспільних відносин. Дослідження інституту права власності є надзвичайно актуальним і на сьогоднішній день, адже вивчаючи його історико-правові моменти можна віднайти шляхи, які допоможуть удосконалити існуючий інститут права власності.

Генезі інституту власності приділено досить широку увагу у вітчизняній та зарубіжній літературі. Серед досліджень і публікацій, можна виділити праці таких науковців: В. Рубаник, С. Степаненко, Ю. Ушакова, В. Фесечко, Г. Черкасов та ін. [1, с. 102; 4].

Нами поставлено за *мету* з використанням порівняльного підходу дослідити інститут права власності в діяльності українських урядів періоду 1917-1921 р.

Аналізуючи період української революції 1917 - 1921 року, то це 5-річчя можна поділити також на періоди за якими змінювалися умови права власності від законодавчого закріплення та переваги соціалізму тобто спільної власності народу, до переваги приватної власності. Але перевага соціалізму було відчутною, право приватної власності практично було витіснене і за ці 5 років, існувало тільки 8 місяців за правління гетьмана Павла Скоропадського. Період управління Центральної Ради від листопада 1917р. до квітня 1918 р. характеризувався існуванням «ідеї соціалізації землі, безоплатної передачі у загальнонародну власність (власність трудового народу) поміщицької, церковних, інших земель, вод, надр, фактичного перетворення приватної власності на землю в індивідуальну трудову власність. Її обслуговування найманою працею допускалося лише у виключних випадках, тимчасово і згідно з правилами, які встановлювали земельні комітети» [2; 5, с. 178].

Кардинально інших поглядів дотримувався гетьман П. Скоропадський, який «за період неповних восьми місяців існування Гетьманату (квітень–грудень 1918 р.) державній владі вдалося провести цілий ряд заходів, покликаних відновити баланс між приватною власністю і публічними інтересами держави. Політика права в період Української держави гетьмана П. Скоропадського ґрунтувалася на ідеях відновлення і недоторканності права приватної власності. Свідченням цього може бути Гетьманська Грамота від 29 квітня 1918 р., в якій йшлося про скасування всіх розпоряджень уряду УНР і Тимчасового уряду, але це стосувалося лише тих актів, які порушували права приватної власності» [2]. А також «земельне законодавство Гетьманату було націлено на скасування загальнонародної і відновлення приватної власності на земельні ресурси України» [2].

З грудня 1918 р. влада в нашій країні перейшла до Директорія, яка діяла подібно Центральної Ради скасувавши приватне право власності та

надаючи перевагу «принципу парламентаризму, як форма вираження волі «робочого класу і селянства» [2]. «Землі звільнялися, переходили в користування земельних управ і ставали запасним земельним фондом, із якого виділялися ділянки для малоземельних селян і загальнодержавних потреб» [2].

ЗУНР значно відрізнялась від східної України, тут діяло австрійське та польське законодавство. «На західноукраїнських землях, які перебували в складі Австрії та Австро-Угорщини (Галичина, Буковина) діяло Австрійське загальне цивільне уложення 1811 р. (далі – АЗЦУ), яке було кодексом цивільного права, просякнутого ідеями природного права та ідеалами доби Просвіта. У зв'язку з розпадом Австро-Угорщини у 1918 р. АЗЦУ діяло із деякими змінами на території Галичини і в період її приєднання після Першої світової війни до складу Польщі за Ризьким мирним договором 1921 року. У 1933 році було затверджено польський кодекс зобов'язань, який припинив дію значної частини АЗЦУ на Буковині, яку захопила Румунія, цей кодекс був чинним аж до 1938 року [3, с. 9-10]. Основними речовими правами за АЗЦУ були право власності, право володіння, право на заставу, а також сервітути» [2].

Таким чином, інститут права власності вважається центральним інститутом права в цивільному законодавстві. Він характеризується великою кількістю нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо власності в суспільстві.

В період української революції з 1917 по 1921 рр. провідне місце посідала соціалістична форма власності, де власність належала трудовому народу і розподілялися між ним. Винятком можна вказати період правління гетьмана П. Скоропадського за якого, домінуюче місце надавалось приватній власності, зосередження її у руках поміщиків. Також приватне право власності існувало і на землях західної України (ЗУНР) в якій домінувало польське і австрійське законодавство.

Література:

1. Зюль Д. *Гене́за інституту власності та роль держави в трансформації відносин власності*. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_51/fail/14.pdf (дата звернення 02.06.2021 р.).
2. Скрипнюк О. В. *Конституційні цінності від теорії до практики*. До 100 річчя конституції української народної республіки. URL:

http://journals.uran.ua/sr_law/article/download/153481/154121/335313 (дата звернення 01.06.2021 р.).

3. Гончаренко В. Д. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Т. 1 Історія держави і права України / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 848 с.*

4. Ухач В. З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.

5. Ухач В. З. *Земельне питання в політиці Української Центральної Ради: пошук оптимального шляху вирішення (вибрані аспекти) / Правозастосування: теорія, методологія та практика: зб. мат. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 19 квітня 2017 року. Тези наук. доп. Круглий стіл "УЦР - світоч національного державотворення: історико-правові уроки та сучасні реалії (10-11 березня 2017 року). - К., 2017. <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/20041> (дата звернення 05.06.2021 р.).*

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ В
1991-2019 рр.: ПЕРСПЕКТИВИ І ЗАВДАННЯ ІСТОРИЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ**

Лук'яненко Роман Олександрович

*магістрант історичного факультету, Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна*

Актуальність роботи визначається необхідністю дослідження розвитку системи соціального захисту населення України, яка, хоча у 1991 році і не будувалася з «нуля», але суттєво відрізнялась від архаїчного підходу періоду радянської доби. Це є важливим для вивчення досвіду та «логіки» побудови системи соціального захисту, яка потрібна для запобігання помилок минулого та врахування досвіду з метою побудови дієвої конструкції соціально орієнтованої держави, яка забезпечить умови для ефективного та вчасного реагування на соціальні виклики. Історія системи соціального захисту населення в пострадянський період ще не привернула належної уваги фахових істориків.

Мета цієї роботи - визначити перспективи і завдання історичного дослідження системи соціального захисту населення України в зазначений період.

Наприкінці ХХ в. Україні, у зв'язку з завершенням процесу формування системи соціального захисту, виникла потреба у вивченні її історії. Сучасні оцінки розвитку соціального захисту населення при всьому різноманітті бачення її проблематики зводяться до єдиної позиції: історія соціального захисту - цілісний культурно-історичний процес, який отримав самостійний розвиток в 90-х рр. минулого століття.

У зв'язку з радикальним оновленням соціально-економічного становища в Україні, з початку 1990-х рр. відбувається зміна загальної парадигми вивчення соціальної проблематики. З'являються різнопланові роботи (монографії, наукові статті) науково-теоретичного і міждисциплінарного характеру, в яких науковці висвітлюють різні аспекти розвитку системи соціального захисту.

Загалом соціальну політику в Україні 90-х років ХХ ст. на сторінках наукових досліджень представлено у вигляді фрагментів, що ілюструють судження авторів, пов'язані із проведенням суміжних досліджень. Фрагментарність викладу матеріалу і його аналізу, насамперед, пояснюється відсутністю значних успіхів і наявністю суттєвих провалів у соціальній політиці України.

Увага дослідників зосереджувалася на визначенні рівня життя населення України протягом 90-х років ХХ ст. та обставин, що визначали ці зміни. У наукових студіях економістів та соціологів представлено основні критерії визначення рівня життя та його основні показники з окресленням їхніх регіональних відмінностей [1].

Попри це, серед науковців, які найбільш плідно досліджували різні аспекти соціальної політики в Україні 90-х років ХХ ст., варто виділити Е. Лібанову, О. Беленка, Б. Панасюка, Н. Фойгт, О. Крентовську, І. Курило, Ю. Зайцева, С. Корольова, А. Круковського, Ю. Салюту, М. Ріппу [2].

Зокрема історикиня К. Ніколаєць у своїй монографії [2] висвітлює аналіз основних напрямів соціальної політики в Україні впродовж 1990-х років та чинників, які впливали на розробку та реалізацію державних соціальних програм. Висвітлено механізм прийняття політичних рішень у сфері соціальної політики, проаналізовано доходи населення України із визначенням їхньої специфіки по регіонах, особливості формування ринку праці, уявлень про престижність окремих професій, процесу розбудови та модернізації житлового фонду, реалізації державної політики у сфері освіти, науки та культури, а також окреслено перспективи розвитку системи соціально-ціннісних орієнтацій.

Також привертають увагу наукові праці В. Скуратівського [3], А. Горілого [4], І. Зверева [5], О. Макарової [6] та ін., які дозволяють проаналізувати професійне бачення підґрунтя системи соціального захисту, яке було властиве періоду видання наукових текстів, що дасть можливість дослідити еволюційність наукової думки.

Крім того присутні роботи, які розглядають систему соціального захисту і соціальну роботу з позицій таких наук як: державне управління, політологія, соціальна педагогіка, економіка, що дозволяє дослідити міждисциплінарний характер питання. Це, зокрема, роботи В. Лаврухіна [7], Л. Павлової [8], М. Руженського [9], Л. Мельничук [10], Г. Кучер [11].

Отже, проведений первинний аналіз історіографії та джерельної бази дослідження дозволяє твердити, що комплексні наукові праці щодо створення та розвитку системи соціального захисту України, які мають саме історичний характер, нечисленні. Питання розвитку соціального захисту населення в Україні проаналізовано фрагментарно, має міждисциплінарний характер і вимагає подальших кроків по його аналізу і систематизації за допомогою як спеціально-історичних, так і загальнонаукових методів.

Дослідження питання було б доречно проводити як за допомогою як спеціально-історичних методів - генетичного, історико-порівняльного, історико-системного і діахронічного, так і загальнонаукових методів - аналізу, дедукції, контент-аналізу.

Суть використання генетичного методу полягає в послідовному розкритті властивостей, функцій і змін у функціонуванні системи соціального захисту населення України у процесі її історичного розвитку, що дозволяє повною мірою наблизитися до реконструкції розвитку досліджуваного об'єкту, виявити причинно-наслідкові зв'язки і закономірності історичного розвитку системи соціального захисту.

Історико-порівняльний метод дає можливість розкрити сутність системи соціального захисту населення України за подібністю й відмінністю їхніх окремих складових у різні етапи функціонування системи, а також здійснити їх порівняння.

Історико-системний метод дає можливість проаналізувати суспільно-історичну реальність через дослідження індивідуальних подій, історичних подій і процесів, які, в значній мірі, впливали на розвиток та формування системи соціального захисту України. За внутрішнім змістом ці компоненти представляють собою ту або іншу конкретну і цілеспрямовану діяльність людей, пов'язаних з розвитком системи соціального захисту України і нерозривно пов'язані з нею стосунки. Центральним тут є структурний аналіз, тобто виявлення характеру взаємозв'язку компонентів системи та їх властивостей.

Діахронний метод сприяє розкриттю якісних змін у ході розвитку подій та явищ, що досліджуються, їх форми і змісту на певних етапах історичного розвитку. Цей метод дослідження дає можливість виділити певні критерії періодизації системи соціального захисту населення.

Діахронний метод допоможе не лише виявити певну трансформацію соціальної системи, а також поясне причини перетворень.

Таким чином, до першочергових завдань історичного дослідження розвитку системи соціального захисту в Україні у період 1991-2019 років нами віднесено:

- визначення передумов створення соціального захисту населення в Україні;
- виявлення основних етапів розвитку систем соціального захисту населення України, узагальнення в рамках виділених періодів накопиченого досвіду системою соціального захисту;
- виявлення особливостей розвитку мережі установ соціальної захисту населення України в зазначений період;
- розкриття проблемних питань, які виникали в процесі організації діяльності системи;
- аналіз реакції суспільства та професіоналів на реформування системи соціального захисту.

Література:

1. Беленок О.А. Рівень життя в оцінках населення України (поселенські виміри) / О. Беленок // Українське суспільство 1992–2012: стан та динаміка змін: соціологічний моніторинг. Київ, 2012. С. 210–219.
2. Ніколаєць К.М. Соціальна політика в Україні (у 90-х роках ХХ ст.) : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 296 с.
3. Скуратівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики : навчальний посібник. Київ: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2002. 200 с.
4. Горілий А.Г. Історія соціальної роботи : навчальний посібник – Тернопіль: Видавництво Астон, 2004. 174 с.
5. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С Я . Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – Київ. Центр навчальної літератури, 2004. 256 с
6. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 244 с.

7. Лаврухін В.В. Реформування чинної моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2015. 262 с.
8. Павлова Л.О. Політико-економічний аналіз системи соціального захисту населення в Україні: дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2015. 230 с.
9. Руженський М.М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці: дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2016. 411 с.
10. Мельничук Л.М. Модернізація державного управління соціальним розвитком регіонів України в умовах децентралізації: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2019. 517 с.
11. Кучер Г.М. Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади: дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2019. 301 с.

Науковий керівник: Наумов Сергій Олександрович, доктор історичних наук, професор кафедри історії України, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ТАКТИЧНІ СХЕМИ «ДАЖБОГ», «ОЛЕГ», «ОРЛИК» У КОНТЕКСТІ БОРТЬБИ ЗБРОЙНОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ З КАРАЛЬНО-СИЛОВИМИ ОРГАНАМИ РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету

У зв'язку із проведеною вересневою 1949 року реорганізацією і тимчасовим призупиненням діяльності УПА, завершальний етап неспівмірного та непримиренного протиборства фокусувався вже на боротьбі збройного націоналістичного підпілля з радянським режимом і його карально-силовими структурами.

У сучасній українській історіографії усталеною є позиція, що загибель 5 березня 1950 року головного командира УПА, голови

Генерального секретаріату УГВР і провідника ОУН в Україні ген. Р. Шухевича була дошкульним ударом для визвольного руху, проте не означала цілковитого згорання боротьби. Зрештою, саме партійно-радянське керівництво не перебільшувало результатів ліквідації націоналістичного підпілля, оскільки звітні документи рясніли значним відсотком провальних операцій [5, с. 84].

Новітні дослідження розкривають зміни в самостійницькому русі після червневої 1950 року конференції. По-перше, було обране нове керівництво визвольного руху на чолі з В. Куком та дещо відредаговано програмові положення оунівської організації. По-друге, нове керівництво об'єктивно окреслило коло наявних проблем, вирішення яких бачило шляхом: а) відновлення розірваних контактів із базовими структурами і реорганізацію мережі націоналістичного підпілля; б) не в останню чергу з наполягання В. Кука, акцентувалася увага на активізацію опору на Великій Україні; в) посилення агітаційно-пропагандистської роботи, що було неможливо без налагодження видавничої діяльності [6, с. 483]. Київський дослідник І. Патриляк об'єктивно наголошує на усвідомлення новим керівництвом, що рани завдані визвольному руху є смертельними [63, с. 484].

У наукових дослідженнях істориками слушно акцентується увага на тому, що довготривалість, відчайдушний опір останніх учасників підпілля, з одного боку, зумовлювався тим, що на нелегальному становищі залишились ідейні і добре обізнані та навчені конспіративній справі кадри, з іншого боку, відчутними були результати «чисток» СБ ОУН, виводу з підпілля ненадійних кадрів [1, с. 176-177].

Слід наголосити, що сучасні вітчизняні історики – Д. Веденєєв [2, с. 342-350], В. Ільницький [3, с. 256-268] у власних узагальнюючих дослідженнях чи не найповніше висвітлили три тактичні схеми («три кита») – «Дажбог», «Олег», «Орлик», напрацьовані лідерами політичного проводу ОУН(б) у 1945-1946 роках. Прикметно, як зауважує Д. Веденєєв, що їх положення зазнавали неодноразового коригування в залежності від ситуації та нових завдань збройного спротиву сталінському тоталітарному режиму [1, с. 177].

Ключова тактична схема «Дажбог» окреслювала принципи дій націоналістичного підпілля за нових умов «... спрямованих на його тривале виживання та протидію радянському будівництву» [1, с. 177]

передбачала «... перехід у глибоке підпілля, припинення відкритої диверсійно-терористичної боротьби з метою зберегти кадри для тривалої діяльності в умовах радянської дійсності» [3, с. 256].

Д. Веденєєв виокремлює наступні завдання тактичної схеми «Дажбог»: «збереження кадрів шляхом легалізації та мінімізації відкритих виступів; створення позицій підпілля в органах влади та управління; підготовка до можливого захоплення влади в Україні; зрив у різний спосіб заходів із радянської регіону; посилення конспірації, дезінформування противника щодо реальної чисельності та планів підпілля [1, с. 178].

Тактична схема акцентувала увагу на дотриманні суворої конспірації, розбудову системи бункерів [2] та конспіративного зв'язку. Особливий наголос робився на розбудові «легальної сітки» - груп, або окремих «симпатиків», вступати в комсомольські та партійні структури, органи радянської влади [1, с. 178]. Очевидно, що в далекій перспективі «легальщики» мали скласти кадрове джерело поповнення підпільно-повстанського руху на випадок розгортання нової війни. Акцентувалася увага на виробленні у кадрів «державницького способу мислення» [3, с. 257], вкрай потрібного після переможного завершення визвольної революції і початку розбудови Української держави. Поділяємо висновки зазначених істориків, що практичне втілення рекомендацій тактичної схеми «Дажбог» дозволяло підпільно-повстанському руху налагоджувати зв'язки і чинити збройний опір навіть після найдошкульніших ударів періодів «великої блокади».

Тактична схема «Орлик» (інша назва «Харків») передбачала поширення впливу ОУН на східні та південні області радянської України [1, с. 180], залучення східняків, і найбільш інтенсивно реалізовувалася в період 1949 та перших місяців 1950-х років. При цьому, як зазначає В. Ільницький, реалізація цієї тактичної схеми мала виконуватися навіть за рахунок послаблення позицій визвольного руху у базових (західних) областях [4, с. 135-136]. Пріоритетними напрямками роботи, на думку Д. Веденєєва та В. Ільницького, тактична схема «Орлик» визначала: 1) поширення організаційної мережі по всій Україні та вишкіл кадрів; 2) розгортання розвідувальної, інформаційно-пропагандистської роботи [4, с. 136-137]. Завдання тактичної схеми рекомендовувалося реалізовувати найбільш досвідченим підпільникам, а нові інструкції та вказівки оунівського проводу за 1949-1950 роки рекомендували організовувати

працю двома шляхами: «в ширину» - із залученням східняків для розвідувальної та пропагандистської роботи та «в глибину» - залучення східняків для праці в організаційній сітці ОУН(б) [4, с. 136-137]. Радянські правоохоронні органи за 1949 – початок 1950-х років зафіксували 92 антирадянські прояви. Повністю ліквідовано 12 оунівських організацій і 26 груп, з них в 1950 – 5 організацій і 3 групи. На початку березня 1953 року правоохоронними органами східних областей УРСР було взято у розробку 5014 осіб [4, с. 138]. Як і в реалізації тактичної схеми «Дажбог», в «Орлик» теж важлива роль відводилася реферантурам СБ ОУН(б) [3, с. 257].

Тактична схема «Олег» передбачала національно-патріотичне виховання та підготовку молодих кадрів як основного джерела поповнення активу визвольного руху. Д. Веденєєв окреслює такі основні завдання тактичної схеми: напрацювання механізму підбору молодіжних кадрів; національно-патріотичне виховання в дусі націоналістичної ідеології; формування у молоді «...різнопланових (організаційних, конспіративних, пропагандистських, розвідувально-терористичних) навичок боротьби у легальних та підпільних умовах, керівництво діяльністю мережі молодіжних організацій» [1, с. 179].

Таким чином, аналіз завершального етапу післявоєнного протиборства збройного націоналістичного підпілля з радянськими партійно-державними органами та його карально-силовими структурами в новітніх наукових дослідженнях вітчизняних істориків дозволяє стверджувати, що науковці мають єдині погляди у висновку про значну народну підтримку українського визвольного руху, що пояснюється не тільки бажанням відновлення української державності, але й несприйняттям населенням сутності радянських порядків, жорстокістю викорінення радянським тоталітарним режимом української ідентичності, що складало альфу і омегу сутності політики комуністичної влади.

Література:

1. Веденєєв Д. Післявоєнна еволюція стратегії, тактики, організаційно-функціональної побудови озброєного руху опору під проводом ОУН(б) в Західній Україні. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2012. Вип. 22. С. 177 - 182.

2. Веденєєв Д. В. Роман Шухевич як розробник стратегії і тактики підпілля ОУН(б) у післявоєнний період. *Галичина*. 2008. № 14. С. 342-350.
3. Ільницький В. І. *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945-1954): монографія*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2016. С. 256 - 257.
4. Ільницький В. І. Заходи щодо реалізації програми «Орлик» у Карпатському краї ОУН (1945-1954 рр.). *Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. 40. С. 135-136.
5. Патер І. Г. Боротьба комуністичного режиму з українським визвольним рухом (40-50-і роки ХХ ст.). *Вісник Львівської комерційної академії. Серія. Гуманітарні науки*. 2010. Вип. 9. С. 84.
6. Патриляк І. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960 роках. Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. С. 483 - 484.
7. Ухач В. З. Протистояння ОУН(б), УПА з карально-силовими органами радянського режиму у період 1946-1949 років: візії сучасних українських істориків. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 142 (№ 3). Ч. 1. Історичні науки. С. 169-172.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИПЛАТ КОМПЕНСАЦІЙ ОСТАРБАЙТЕРАМ В БІЛОРУСІ

Левикін Володимир Валерійович

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. Михайла Грушевського, Національної академії наук України

В 1993 році, в Бонні проходили і успішно завершилися перемовини між Німеччиною, з одого боку та представниками Білорусі, Росії та України з іншого. 29 січня було укладено домовленість про виплати Німеччиною громадянам вказаних країн, які під час Другої світової війни були примушені нацистським режимом працювати на території Рейху. Німеччина зобов'язувалася компенсувати цим людям їх фізичні та моральні втрати в розмірі 1 млрд. Марок ФРН. При чому, Росія та Україна отримували, з вказаної суми по 400 млн. марок ФРН, а на долю Білорусі діставалися 200 мільйонів марок ФРН. На кінець березня цього ж року, міністри закордонних справ офіційно підтвердили це рішення [1].

На Білоруський фонд «Взаєморозуміння та примирення» було покладено відповідальність по виплатам компенсацій жертвам нацизму з Естонії.

Організаційну роботу по створенню Фонду проводив «Комітет із соціального захисту військовослужбовців при Раді Міністрів», а 14 липня постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь затвердила Статут Білоруського фонду «Взаєморозуміння та примирення».

Головою фонду було обрано народного художника Білорусі, академіка М. Савицького який свого часу був в'язнем нацистських таборів.

Фонд почав збирати відомості про людей які мали право на виплати. До таких було віднесені:

колишні в'язні фашистських концтаборів, в'язниць, гетто, фашистських таборів, створених гітлерівцями на передньому краї німецької оборони, спеціальних дитячих таборів по забору крові й проведенню медичних експериментів; громадяни, насильно вивезені з

території колишнього СРСР на територію Німеччини й інших держав, що перебували в стані війни зі СРСР або окупованих фашистської Німеччиною, що й утримувалися при заводах, фабриках, майстернях, фермах (у бауэров) і інших аналогічних їм місцях змісту; особи із числа цивільного населення, що насильно втримувалися в таборах для військовослужбовців; громадяни, що насильно втримувалися в таборах для цивільного населення й інших аналогічних їм місцях змісту, що розташовувалися на тимчасово окупованій території СРСР [2].

В 1995 році Фонд був звинувачений Службою контролю Адміністрації Президента Республіки Білорусь в деяких фінансових порушеннях. Але керівництво Фонду, яке підтримав уряд ФРН відкинуло звинувачення і уряд Білорусі змушений був поступитися [3].

23 квітня 2014 року було прийнято постаову № 382 Ради Міністрів РБ «Про ліквідацію республіканського фонду «Взаєморозуміння та примирення»». В постанові було сказано, про те що фонд ліквідується в зв'язку з виконанням завдань [4].

Майже всі документи, які відносилися до діяльності фонду зібрані в Мінську в Національному архіві Республіки Білорусь. Архівний фонд документів складає 641 одиниць зберігання на російській, німецькій та англійській мовах. За року існування Фонду, 1993-2014, зібрано наступні документи:

«Статути Фонду "Взаєморозуміння й примирення", Білоруського республіканського фонду "Взаєморозуміння й примирення", Фонду "Примирення, миру й співробітництва" Австрійської Республіки. Постанови й доручення Ради Міністрів і Кабінету Міністрів Республіки Білорусь. Накази голови правління фонду по основній діяльності, документи до них. Штатні розклади фонду ... Положення про відділи фонду й експертному комітеті з питань циган при правлінні фонду. Протоколи засідань контрольної ради, правління, касаційної, експертної й кваліфікаційної комісії фонду, документи до них. Протоколи засідань піклувальних рад німецького Фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє" і австрійського Фонду "Примирення", документи до них. Угоди з Австрійською Республікою про співробітництво в здійсненні добровільних виплат особам націонал-соціалістським режимом, що залучався, до рабської й примусової праці. Фінансові звіти німецького Фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє". Звіти, статистичні звіти,

доповіді, довідки, переписка по основній і фінансово-господарчій діяльності фонду, про підготовку нормативних правових актів і організації роботи з питань компенсаційних виплат, наданні відомостей по визначенню статусу місць примусового змісту громадян на тимчасово окупованій території БССР у роки Великої Вітчизняної війни, реалізації домовленостей між урядами Республіки Білорусь, Російської Федерації, України й Федеративної Республіки Німеччини відносно громадян колишнього СРСР - жертв нацистських переслідувань, розподілі фінансової й гуманітарної допомоги жертвам холокосту в Білорусі, виплатах компенсацій малолітнім в'язням фашизму, громадянам Естонської Республіки, розробці й твердженні нагрудних знаків "В'язень нацизму" і " За допомогу й підтримку", участі представників фонду в міжнародних конференціях, чисельності, складі й професійнім навчанні кадрів. Акти аудиторських перевірок фонду й відомості по переоцінці основних засобів. Документи про створення, діяльність і ліквідації фонду (історичний огляд, тематичні довідники, ліквідаційний баланс). Список громадян, що одержали фінансову допомогу із засобів німецького фонду... [5]

Література:

1. Звезда. 1993. 16 верасня. С. 1.
2. <http://www.evolutio.info/ru/journal-menu/1999-2/1999-2-rusakovich>
3. Белорусская деловая газета. 1996. 8 июля. С. 2.
4. https://kodeksy-by.com/norm_akt/source-%D0%A1%D0%9C%20%D0%A0%D0%91/type-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5/382-23.04.2014.htm
5. <https://fk.archives.gov.by/fond/110196/>

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurow Aleksiej Anatoljewicz COORDINATION ACTS OF THE COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANIZATION ON SECURITY IN CYBERSPACE3

Луньова Катерина Сергіївна СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.....5

Сергійчук Каріна Михайлівна, Безсмертна Наталія Вікторівна ПРАВИЛА ОБРАННЯ ПРИСЯЖНИХ У СУДІ США.....10

Федорчук Іван Ігорович СЕМАНТИКА КАТЕГОРІЇ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВО НА ЖИТЛО».....12

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

Георгієвський Юрій Валентинович ПРОБЛЕМА СПРЯМОВАНOSTІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У ВИЗНАЧЕННІ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ НАУКОВОЇ, НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....16

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

Мачуський Володимир Володимирович КЛІМАТИЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ НАБЛИЖЕННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЇ.....22

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Венгер Тетяна Сергіївна ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО
ЦИЦЕРОНА.....27

Камуля Артем Богданович ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В
ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ
(1917 – 1921 РР.).....30

Історія становлення української державності

Лук'яненко Роман Олександрович РОЗВИТОК СИСТЕМИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ В 1991-2019 рр.:
ПЕРСПЕКТИВИ І ЗАВДАННЯ ІСТОРИЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ.....34

Ухач Василь Зіновійович ТАКТИЧНІ СХЕМИ «ДАЖБОГ», «ОЛЕГ»,
«ОРЛИК» У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗБРОЙНОГО
НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ З КАРАЛЬНО-СИЛОВИМИ
ОРГАНАМИ РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ІСТОРІОГРАФІЯ.....38

Історія країн світу та міжнародні відносини

Левикін Володимир Валерійович ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОЦЕСУ ВИПЛАТ КОМПЕНСАЦІЙ ОСТАРБАЙТЕРАМ В
БІЛОРУСІ.....43

Підписано до друку 22.06.2021
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net